

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון ל"ג

תשע"ג

חשבו"ט 452

שיר של יום שני

בין הגשמי לרוחני

הבעיה ה"פסיכופיזית", כלומר הקישור בין הגוף והרוח, בין הגשמי לטרנסדנטלי, ובין אלוקים לאדם, היא אחת החידות הקשות ביותר באמונה היהודית: המרחק הבלתי נתפס בין אלוקים לאדם, תוך אמונה שאכן יש קשר ביניהם; האמונה והידיעה כי אלוקים אכן ברא ומשגיח עלינו ואכן נתן לנו את התורה בהר סיני, הוא ולא מלאך הוא ולא שרף, למרות היותו אין-סופי ורחוק מהגשמה. בשיר של יום שני האדם בתפילה, בעקבות הלויים בבית המקדש, מזכיר לעצמו את אחד מעיקרי האמונה החשובים: האמונה כי אלוקים המטפיזי הוא אכן אותו אלוהים הנוכח בחיינו הגשמיים.

אולם המזמור לוקח את החיבור בין גוף ונפש צעד אחד רחוק יותר ומזכיר לנו כי לא רק בנפש האדם האלוקים שוכן, לא רק בממד הרוחני הקיים באדם, אלא בממד הגשמי לחלוטין, בעץ והאבן של העיר ירושלים. כלומר יש חיבור בין אלוקים האין סופי ובין תלת-הממד הגשמי של החומר גם ללא תיווך האדם. מזמור תהלים זה עוסק רובו ככולו בשני עניינים: האחד גדולתו של הבורא יתברך ותכונותיו, והשני יופייה ותכונותיה של ירושלים, תוך כך שהמזמור מקשר בין השניים. החיבור בין הגשמי והרוחני, בין עץ ואבן של ירושלים ובין תכונותיו של הקב"ה הוא העניין העיקרי. חיבור זה אינו ייחודי למזמור זה, אולם הוא בהחלט נשזר בכל המזמור. כך למשל פתיחתו, "גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלוקינו הר קודש", שמחבר פעמיים את העיר ואת הקודש, את ההר ואת ה', ומחבר גם את גדולתה של העיר התלויה בקיומו של הקב"ה בתוכה. הפסוקים האחרונים, "שיתו לבכם לחילה, פסגו ארמנותיה למען תספרו לדור אחרון, כי זה האלוקים אלוקינו עולם ועד" הופכים את הסדר. אם בתחילה גדולתה של ירושלים הייתה תלויה בקיומו של הקב"ה בתוכה, כאן דווקא גדולתה של ירושלים היא המעידה על גדולתו של הקב"ה.

זהו אולי החידוש הגדול יותר של המזמור. לא רק שיש יכולת לקשר את החומר עם הרוח, ולא רק שזה מתקיים אפילו בדומם, אלא שיש ביניהם הפריה הדדית. הרוח משפיעה על החומר, אך גם החומר משפיע על הרוח. השפעה זו היא יסוד קיומנו בעולם – האמונה כי מעשינו משפיעים על העולם וכי האדם במעשיו הגשמיים פועל בעולמות העליונים.

כך ניתן להבין גם את השורה הסופית של המזמור, "כי זה האלוקים אלוקינו עולם ועד, הוא ינהגנו על-מות". מהו אותו "עלמות" הנמצא בסופו של המזמור? זוהי מילה יחידאית. וכיצד היא מתקשרת לכל העניין הגשמי רוחני?

המדרש מפרש כי עלמות פירושה בעולם הבא.

בעולם הזה מי שרואה פני שכינה מתמעט והולך, שנאמר, כי לא יראני האדם וחי. וכן אתה מוצא בשבטו של לוי, כשהיו רואים פני שכינה היו מתמעטין באהל מועד, ואף כשעלו ישראל מן הגולה בקשו מהם ולא מצאו שנאמר, ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם אבל לעולם הבא אני נגלה בכבודי על כל ישראל, ורואין אותי וחיים לעולם, שנאמר, כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון, ולא עוד, אלא שהם מראים את כבודי זה לזה באצבע שנאמר, ואמר ביום ההוא הנה אלקיני זה קוינו לו ויושיענו וגו'.

מדרש זה רומז על הקושי בחיבור בין הרוחני לגשמי. אמנם לפי המדרש את החיבור האולטימטיבי ניתן יהיה לראות רק בעולם הבא, אולם כבר בעולם הזה הוא מתקיים עם מחיר מסוים מהצד הגשמי.

אולם מדרש אחר של חז"ל מפרש כי עלמות פירושו – בשני עולמות. בהבנה הפשוטה מדובר על כך שאלוקים מנהיג את עמו ישראל בשני העולמות, הזה והבא. אולם ניתן לומר כי הכוונה היא גם לשני העולמות – הגשמי והרוחני.

בסופה של התפילה, רגע לפני שהאדם יוצא למלאכתו ולהתמודדותו עם החיים הגשמיים, הוא מזכיר לעצמו כי "האלוקים אלוקינו, הוא ינהגנו על-מות". אלוקים אתנו לא רק בשעת התפילה הרוחנית, אלא גם בשעת החיים הגשמיים, והחיים הגשמיים האלו קשורים בקשר אמיץ עם הרוחניים. אין טעם לגשמי בלי הרוחני אך גם הרוחני לא קיים ללא הגשמי. זהו הכוח שאתו יוצא האדם היהודי לפועלו בכל בוקר.

מולי קימל

מרצה בהתמחות לתקשורת

הגמרא (כתובות סו, עב) מספרת על רבי יוחנן בן זכאי שיצא מן העיר בזמן חורבן ירושלים וראה שם בחורה שלקטה שעורים מבין גללי בהמותיהם של הערביים כדי להשביע את רעבונה. רבי יוחנן שאל אותה לזהותה והופתע לשמוע כי היא בתו של נקדימון בן גוריון, אחד מעשירי ירושלים. התפלל רבי יוחנן ושאל כיצד ייתכן שבתו של עשיר כה מופלג מלקטת מזון בצורה כה בזויה. השיבה הבת, "מלח ממון – חסר". המלח בימים ההם שימש כחומר משמר לשימור מאכלים, ואם כן, מלח ממון זוהי מצוות הצדקה המביאה לשימור הנכסים. כלומר, עונה הבחורה, נקדימון לא נתן צדקה ולכן ירד מנכסיו.

תשובה זאת תמוהה ביותר, שכן נקדימון בן גוריון מוכר כנדבן ידוע. מספרים עליו שכשהיה יוצא מביתו היו פורסים לפניו שטיחי משי, ולאחר שהיה עובר עליהם היו משאירים אותם ברחובה של עיר ועניי העיר היו מלקטים את השטיחים הללו ומתפרנסים מהם. אם כן, איך אומרים על נדבן כזה שקימץ במצוות הצדקה? הגמרא משיבה, שאמנם נתן נקדימון צדקה הרבה, אולם ביחס לעושרו הרב נדרש היה לתת הרבה יותר. על כן חסר "מלח הממון" שלו.

כל אדם נדרש לעבוד את ה' לפי רמתו ומקומו הנוכחיים; לעשות לפי רמתו, ולא ביחס לאחרים הנמצאים סביבו. כך גם אלעזר הכהן, בפרשתנו, לא קבל על שהוא נדרש לשאת בעבודת המשכן יותר מאחיו הלוויים, אלא שמח וראה בכך אות כבוד המאפשר לו לעשות יותר ולתרום יותר. מי ייתן ונשאף תמיד להיות אנשים טובים יותר ולשאת באחריות גדולה יותר כלפי ריבוננו של עולם וכלפי עם ישראל כולו, מתוך המקום שלנו ורמת המסוגלות שבה אנו נמצאים.

מוריה אדלר

סטודנטית בהתמחויות לתקשורת ולחינוך חברתי קהילתי

פרשת נשא פותחת בחלוקת העבודה במשכן למשפחות בית הלוי. משה ואהרן פוקדים את כל בני הלוויים וממנים תפקידים בנשיאת כלי המשכן במדבר המיועדים לכל משפחה, "איש איש על עבודתו משאו" (במדבר ד, מט).

אלעזר בן אהרן הכהן, שהיה, כמו שנאמר בסוף הפרשה הקודמת, ראש וראשון ללוויים, "פקודת שומרי משמרת הקודש" (במדבר ג, לב), גם מקומו לא נפקד בחלוקת התפקידים. ויותר מזה, לפי מפרשים רבים קיבל אלעזר תפקידים כבדים וקשים יותר משאר בני הלוויים. בחלקו נפל לשאת את המשאות הכבדים, את שמן המאור, קטורת הסמים, מנחת התמיד ושמן המשחה.

לכאורה, היינו יכולים לומר שיש בכך משום פחיתות כבוד לאלעזר. הרי הוא מכובד ומפואר ואפשר לפטור אותו מהתפקיד ה"מבזה" של נשיאת חפצי המשכן ולכבד אותו בעבודת המשכן בלבד. אולם אלעזר לא רואה בכך פחיתות כבוד, אלה להפך, זה היה כבודו, שנטל חלק נכבד בנשיאת המשכן.

ככל שהאדם חשוב יותר כך אחריותו גדולה יותר. הרב סולובייצ'יק דיבר על כך בספרו "איש האמונה הבודד". שם הוא מנסח מעין משוואה: כבוד = הדר = אחריות. כלומר ככל שהאדם נמצא במקום מכובד יותר, ככל שלאדם יש חשיבות גדולה יותר, כך גדולה האחריות שלו. ככל שהאדם הוא איש טוב יותר, כך מחויבותו ואחריותו כלפי העולם שסביבו גדולה יותר.

"משוואה" זו מוכרת לנו היטב מחיינו אנו: מהמורה נדרוש אחריות גדולה יותר מהאחריות שנדרוש מהתלמיד; מההורה נדרוש יותר מהילד הצעיר; מנציגי ציבור בפוליטיקה הישראלית נצפה ליותר מעורבות חברתית מאשר מן האזרח הפשוט.

גם בספרות חז"ל ניתן לראות בוודאות את קיומה של משוואה זו.

הציונות הדתית בעקבי רבנו הרצי"ה זצ"ל
מדבריו לפרשת נשא

ברוריה מכמן

מדוע בחו"ל אומרים ברכת כהנים רק ביום טוב?

ב'אגרות' מוזכר בקשר לנשיאת כפיים, שמהות המצווה היא השמחה [...] ברכת כהנים אינה מצווה של אמירה, יש בתורה מצוות של אמירה, אמירה בכוונה, אבל כאן נאמר: 'כה תברכו את בני ישראל, אמור להם [...] ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם'. **אין כאן ענין של אמירה אלא של שימת ברכה**. דרך הצינור הזה, מתוך גרונו של כהנים, נמשכת ברכה אלוהית, ברכה מן השמיים. דרך אדם זה נמשך שפע של ברכה, ממשיכות של ברכה. לכן אם האדם הזה בריא ומרגיש טוב, אם הידידות שלמה, אז נמשכת ברכה אמיתית דרך רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו. כדי שהברכה תימשך בכח המצווה, בכח הקדושה האלוהית, יש צורך בהרגשה נפשית וגופנית טובה, בשמחה, במצב רוח טוב, ואז אפשר לקיים את הברכה בשלימות ואמיתיות. אבל במצב רוח לא טוב או חולני, אי אפשר לברך. זה דומה לאדם שאין לו תפילין ברשותו, ואינו יכול להניח כי הוא אנוס. כך המצב בחוץ לארץ: צער הגלות, פירוד הגלות, טירדת הפרנסה בגלות. במצב גלותי אין אפשרות לברך. זה גדר של אנוס. אמנם, מידי פעם, ביום טוב, יש איזו התרוממות מיוחדת, ומתגברים מכח שמחת יום טוב.

מתוך: **שיחות הרב צבי יהודה – במדבר**, בעריכת הרב שלמה אבינר, ירושלים תשס"ב, עמ' 67.

תלמידים מספרים

סיפר הרב דוד חי הכהן: עוד בטרם למדתי בישיבה, נזדמנתי לישיבה יום אחד לתפילת שחרית. הרב צבי יהודה היה באותם ימים כהן יחידי בישיבה, ואני בהיותי כהן הצטרפתי אליו, ועליתי לברך את עם ישראל באהבה. בסוף התפילה, פנה אלי הרצי"ה, במאור פנים ואמר לי: "ישר כח ששכללת את המצווה שלי", שהרי מצות ברכת כהנים, מהתורה הינה בשניים, ובכהן אחד כתבו פוסקים רבים, שאינה אלא מדרבנן...

סיפר הרב ישראל צבי מלכיאל: פעם אחת בבוקר חורפי וקר, יצא הרב ליטול ידיו לברכת כהנים ולא שב. רק בתום חזרת הש"ץ חזר לאולם התפילה. לאחר התפילה הסביר לנו: "מעיקר הדין, די לציבור בשני כהנים לנשיאת כפיים. כל כהן נוסף הרי זה בבחינת הידור מצווה. בנוסף אלי, יש עוד שני כהנים מתלמידי הישיבה ואילו השטיח מספיק רק לשניים. אם אכנס לברכת הכהנים בודאי יכבדוני בעמידה על השטיח, וכהן אחר יצטרך לעמוד על הרצפה הקרה. מוחל אני על הידור המצווה שלי, ובלבד ששני התלמידים הכהנים יעמדו בנשיאת כפיים על השטיח..."

מתוך: הילה וולברשטיין, **משמיע ישועה**, מרכז שפירא תש"ע, עמ' 441-442